

Psykososialt miljø i et inkluderingsperspektiv

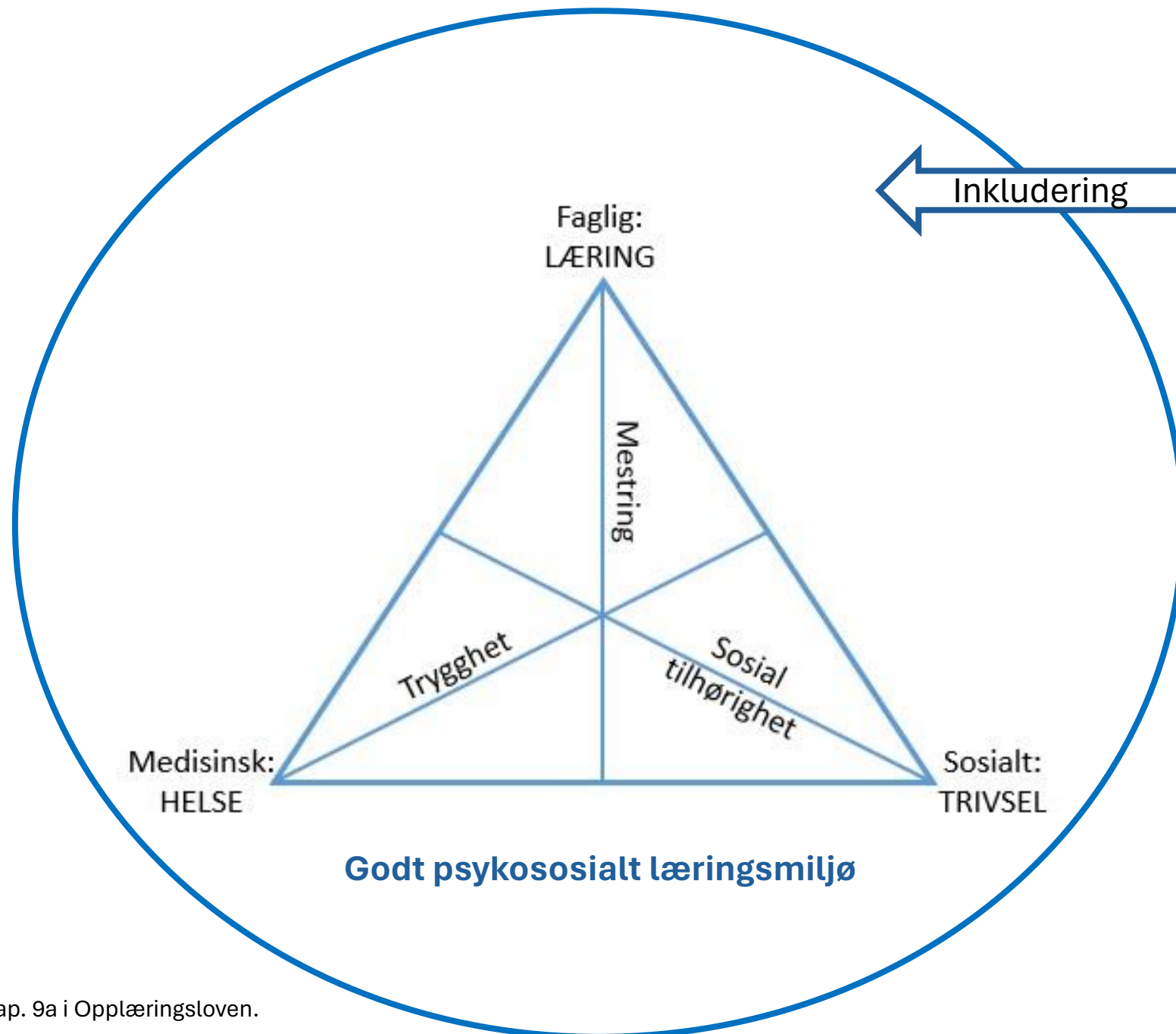
Professor Mirjam Harkestad Olsen

Gardermoen 1. desember 2025

Inkludering inn i opplæringsloven

§ 12-2. *Retten til eit trygt og godt skolemiljø*

Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, inkludering, trivsel og læring.

Dimensjoner av inkludering

Sosialt

Faglig

Kulturelt

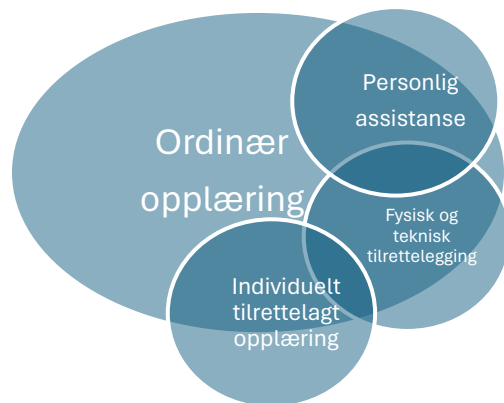

Organisatorisk

Inkludering angår alle – det er ikke et 'oss-dem'-forhold.

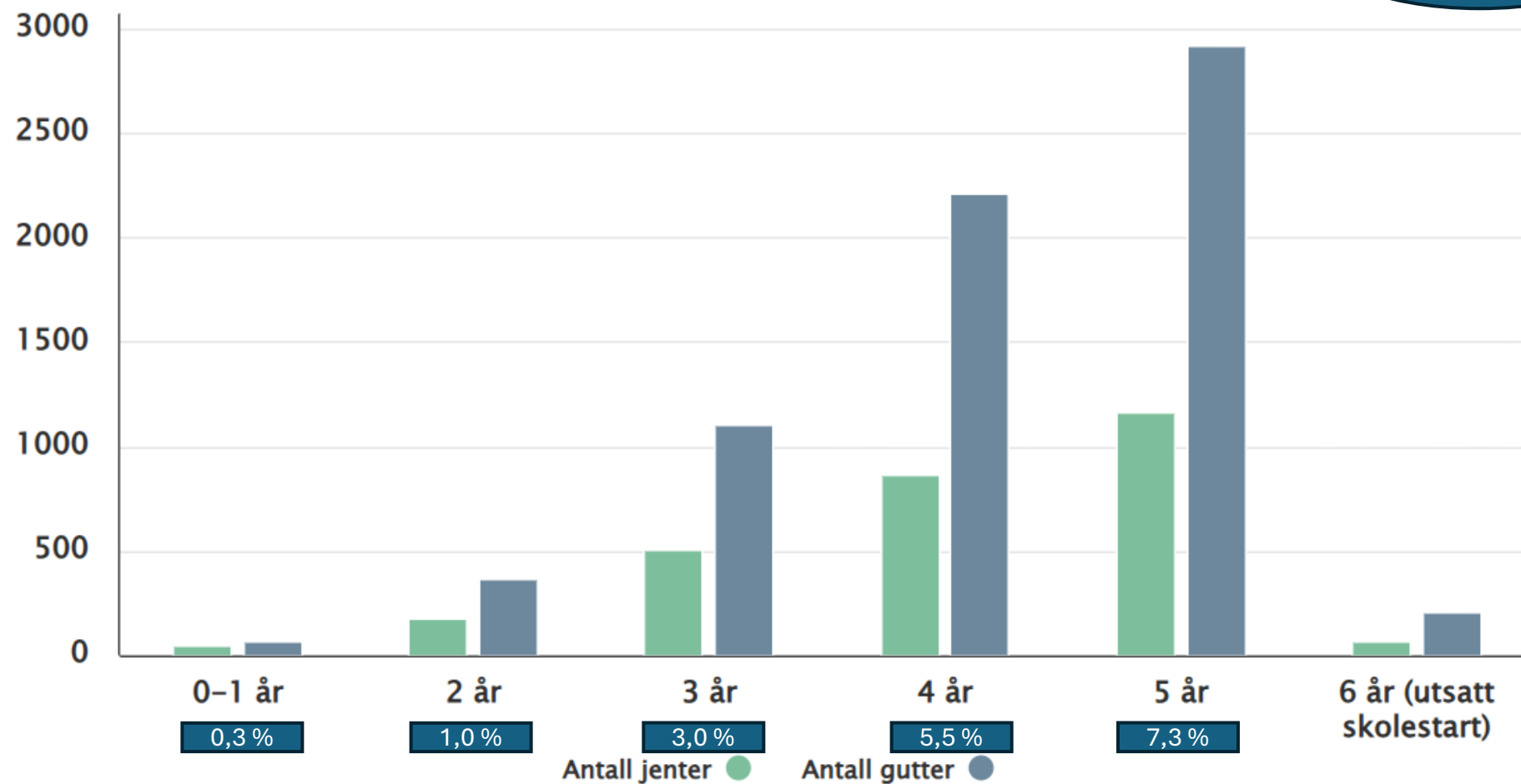
Bærebjelker for inkludering

- Godt psykososialt læringsmiljø
- Tidlig innsats
- Tilpasset opplæring:

Barn i barnehage med spesialpedagogisk hjelp, fordelt på kjønn, 2023

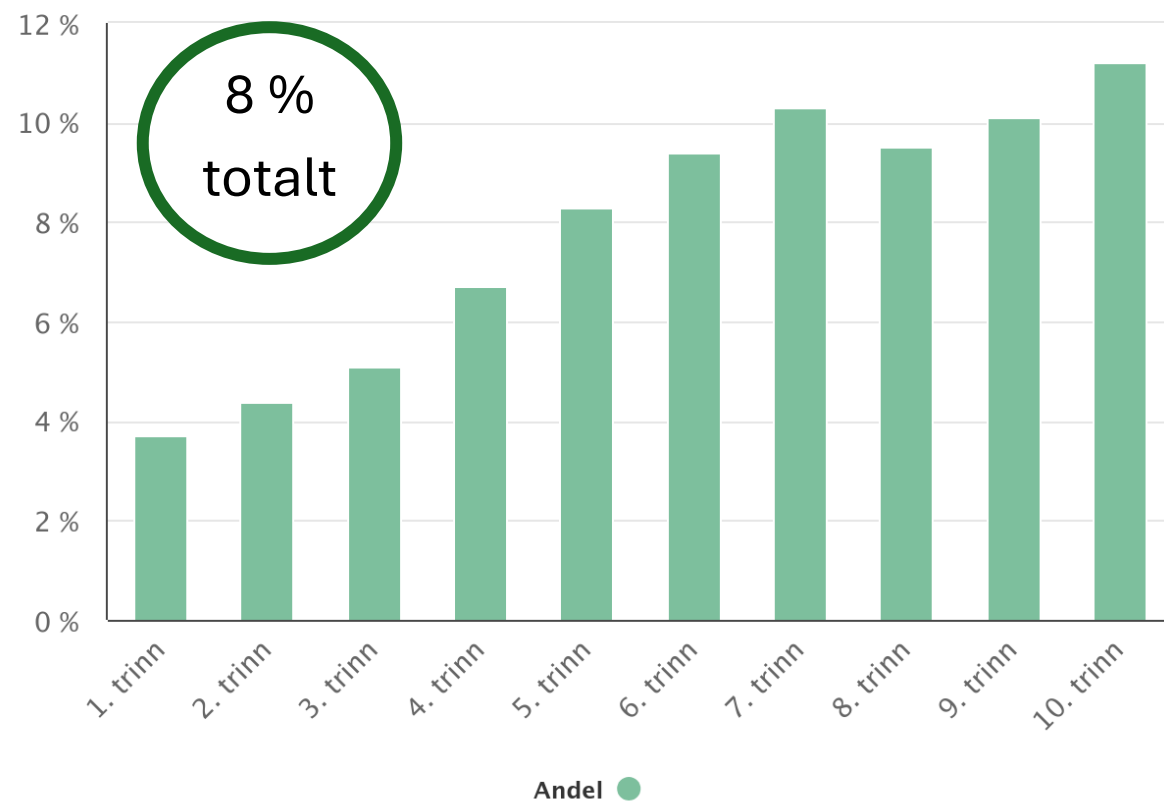
Totalt 3.6 %

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Individuelt tilrettelagt opplæring

Andel elever med individuelt tilrettelagt
opplæring, fordelt på trinn 2024–25

Kilde: Utdanningsdirektoratet

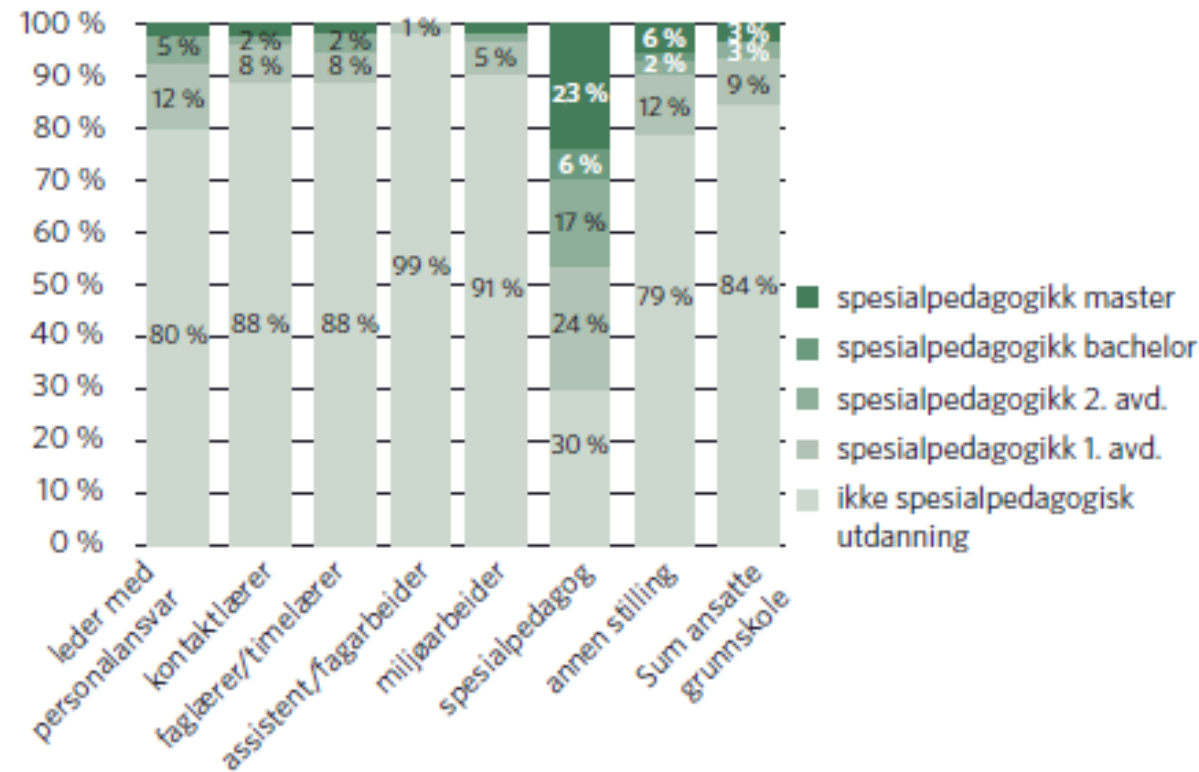
Lærere med minst ett
års spesialpedagogisk
utdanning

større trygghet ang
tilpasning av
opplæringen

Kilde: Buli-Holmberg, Nilsen og Skogen
(2015)

KOSIP – spesialpedagogisk kompetanse

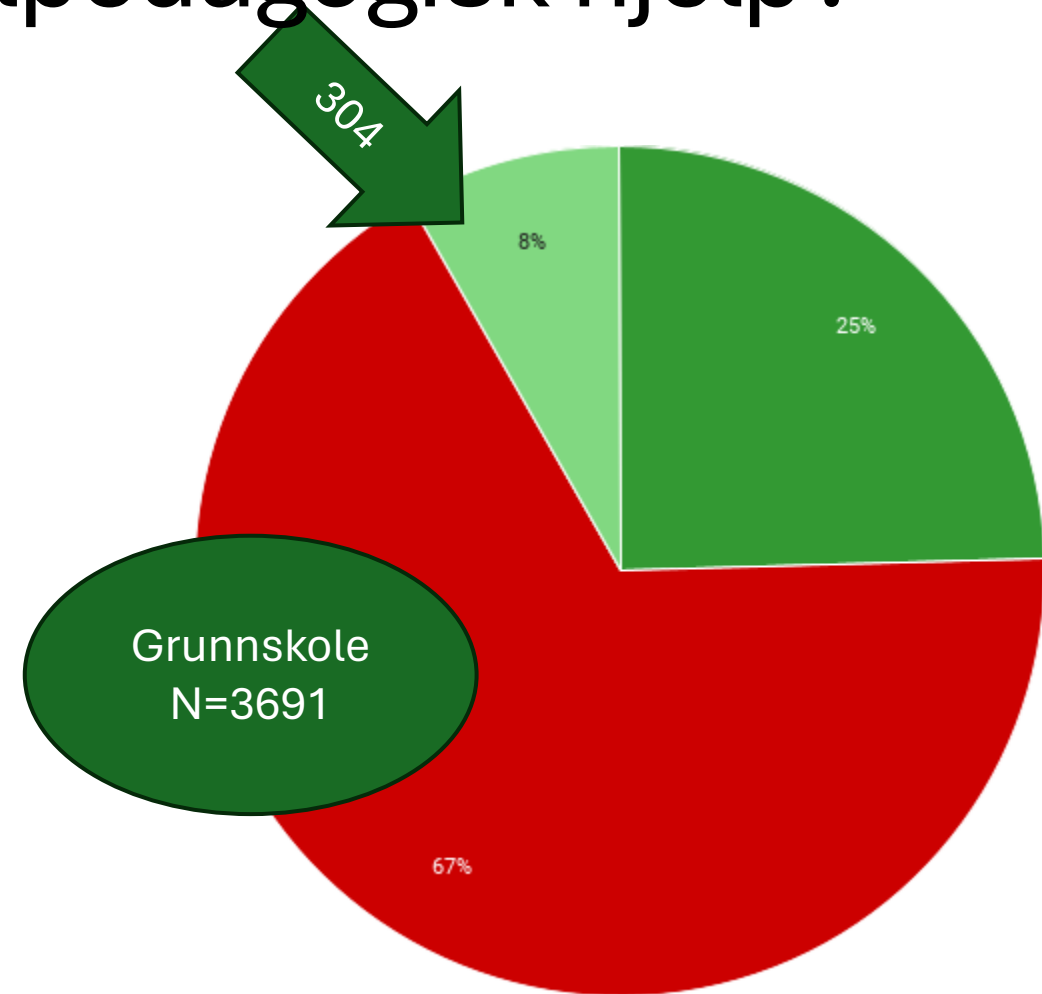
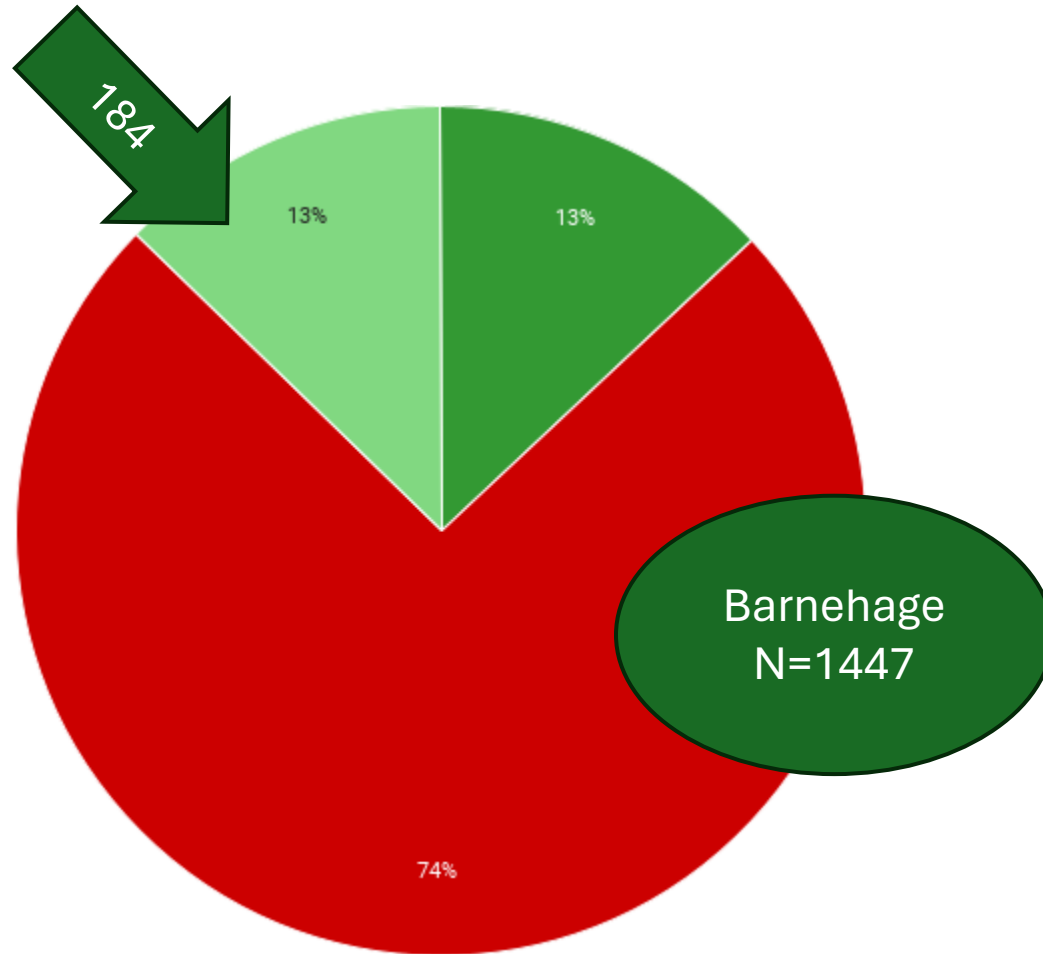

Figur 3.2 Ansatte i grunnskolen fordelt etter stilling og grad av spesialpedagogisk utdanning (n = 4992).

	Grunnskole	SFO	PPT
I svært liten/liten grad	5 %	4 %	0 %
I noen grad	46 %	43 %	27 %
I stor/svært stor grad	49 %	53 %	73 %
Sum	100 %	100 %	100 %
N	4511	320	258

Tabell 3.4 Svar på følgende spørsmål: «Opplever du at du har tilstrekkelig kompetanse for å møte behovene hos de barn og unge som du arbeider med?» – ut fra etaten respondenteren arbeider i.

KOSIP – hvem gir spesialpedagogisk hjelp?

■ Ja, og jeg har spesialpedagogisk utdanning. ■ Ja, men jeg har ikke spesialpedagogisk utdanning. ■ Nei, men jeg har spesialpedagogisk utdanning.

Kilde: KOSIP-undersøkelsen versjon 2

Kosip - Er det noen av de følgende tema du tenker dere i kollegiet burde kunne mer om?

45-50 %

- Tilpasset opplæring (45)
- Tidlig innsats (45)
- Stort læringspotensial (47)
- Språk- tale- og kommunikasjonsvansker (47)
- Tilknytningsvansker (49)
- Mobbing (50)

51-75 %

- Atferdsvansker (64)
- Psykisk helse (63)
- ADHD/ADD (57)
- Autismespekterforstyrrelser (53)
- Vold og overgrep (53)
- Omsorgssvikt (51)

ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Tre kjernesymptomer

- Konsentrasjonsvansker
Uoppmerksomhet
- Hyperaktivitet
- Impulsivitet

Aldri alene-studien

Leve med ADHD

- ADHD suger
- Kaniner med energi
- Hyperaktiv
- Party i hodet
- Konstant irritert
- Uro i kroppen

Aldri alene-studien

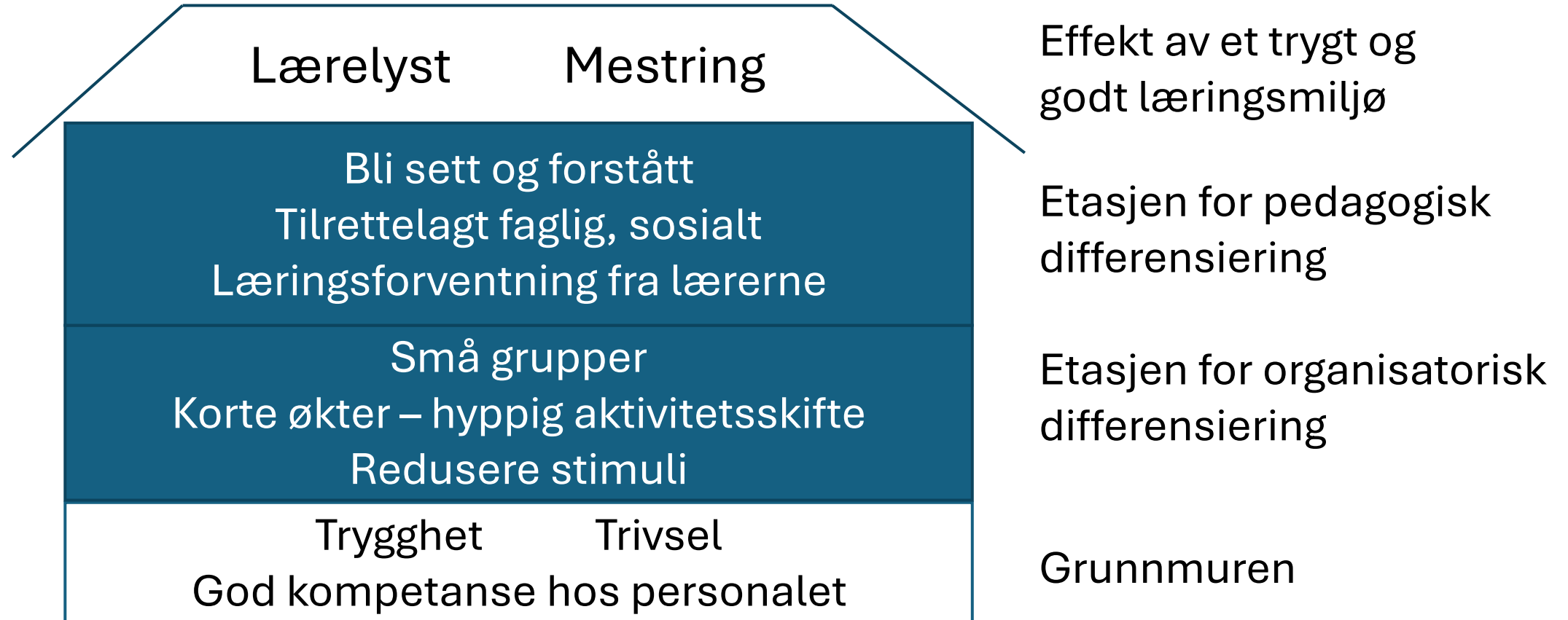

Mødres hjertesukk

- Hvis skolen var organisert annerledes, ville han da fått diagnosen ADHD?
- Skole passer ikke for alle...

Aldri alene-studien

Drømmeskolen

Utarbeidet basert på intervjuer med barn og ungdom i Aldri-alene-prosjektet.

Prosjektet

Gjennomstrømming i videregående opplæring

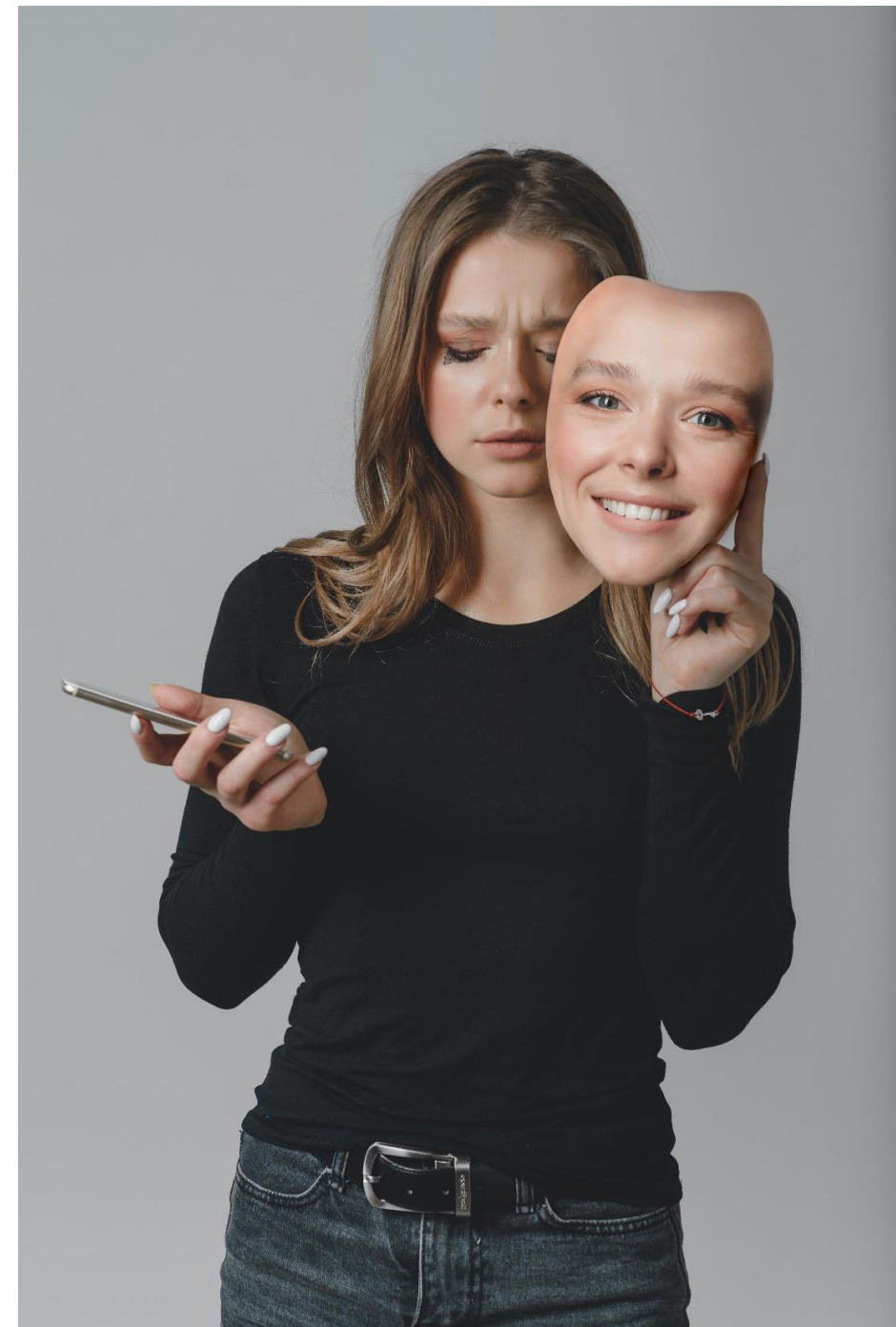

- Kvantitativ tilnærming:
 - Survey – Nord-Norge (N=67)
- Kvalitativ tilnærming:
 - Semistrukturerte intervjuer (N=22)
 - Visuell metode
 - Gruppeintervju

Psykiske vansker eller lidelser var tilleggsdiagnose for mange.

Oppgitt som årsak til at de

- strevde på skolen
- vurderte å slutte
- sluttet

- ▶ Det var egentlig tre år hvor jeg prøvde å overleve. (Britt)
- ▶ Jeg droppet ut halvveis i tredjeklassen. Da var jeg så psykisk knust at... det var egentlig mamma og rådgiveren som tvang meg. (Ada)
- ▶ Jeg var så sliten at hva enn lærerne sa, så var det bare sånn “inn der og ut der”. [...] det ble rett og slett for mye på skolen, men da ble jeg fanget opp av min mor. (Britt)

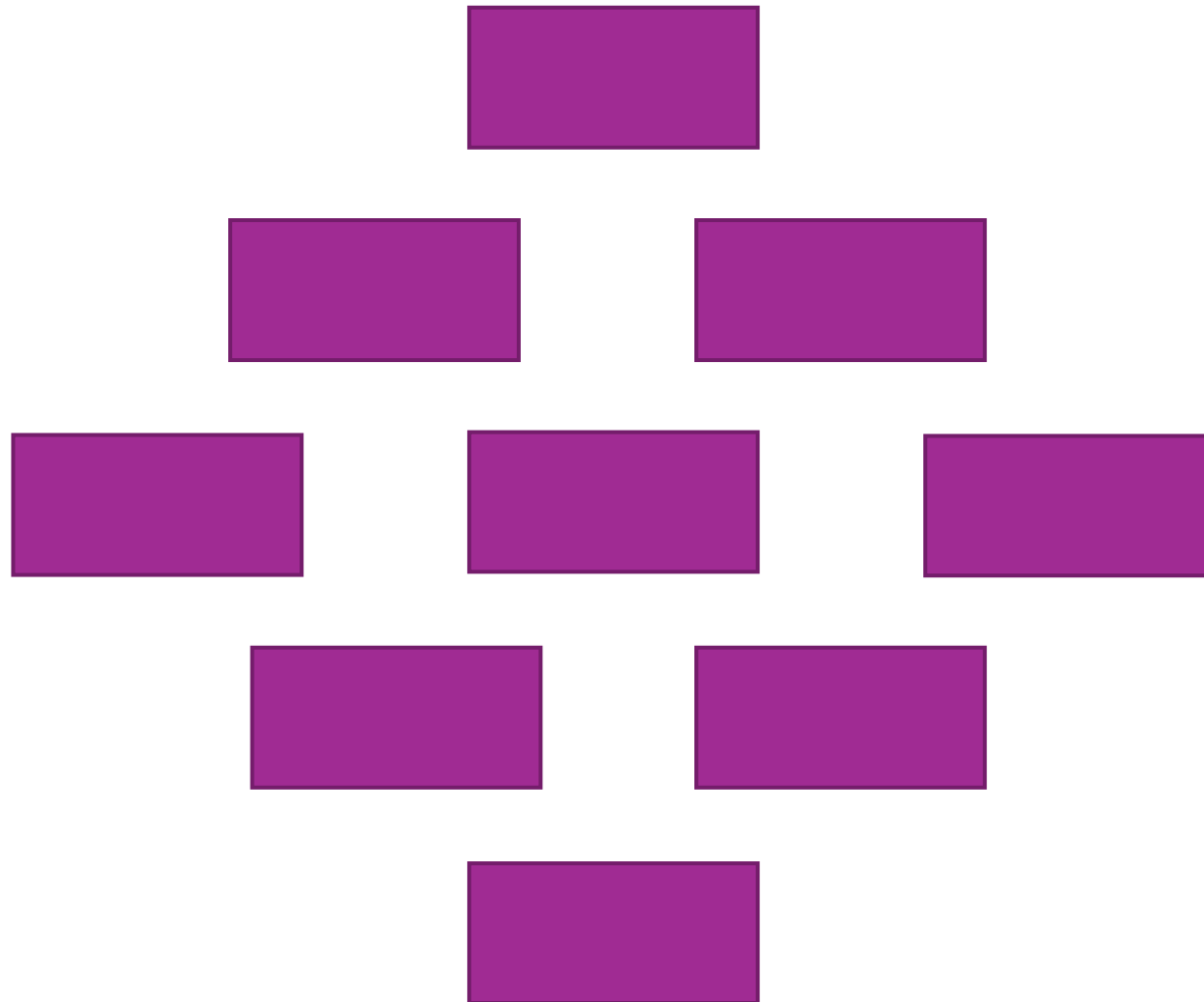
Metode

- Kvantitativ tilnærming:
 - Survey
- Kvalitativ tilnærming:
 - Semistrukturerte intervjuer
 - Visuell metode
 - Gruppeintervju

Diamond ranking activity

Hva
hemmer
og hva
fremmer
psykisk
helse i
videre-
gående
opplæring
?

Mest
viktig

Høy

Nøytral

Lav

Minst
viktig

Noen av bildene

Refleksjoner – ta ordet

Britt For det går jo på selvtillit. Jeg føler kanskje at den blir mer ... I hvert fall for min del.

Ada Ja, jeg tenker òg det.

Britt Det at man har svaret, og så får man det ikke frem, og så blir det mye frustrasjon.

Ada Du føler deg også skikkelig ensom der og da, når alle er så engasjert, og så sitter du der og bare: «Nei.»

Refleksjoner – stille seg fram

- Ada Uff, det var grøss.
- Britt For der ser du jo dem som elsker det, og så er det de som ikke synes det ...
- Ada De som sitter i salen der bare ...
- Britt Uff. Gruer seg til det er deres tur.
- Ada Den var god. Jeg fikk gåsehud av å tenke på det.

Refleksjoner – små grupper

- Ada Det ser ut som et skikkelig godt miljø, tenker jeg.
- Britt For det ser jo lite ut, og det ser ut som at det er rom for at man kan prate hvis det ...
- Ada Ja. Så det er en fin gruppestørrelse og ...
- Britt Det virker som at det er en lærer som ...
- Ada Som følger med og observerer.
- Britt Som faktisk er til stede. Ofte da vi hadde grupper, så var det bare at læreren gjorde andre ting også.
- [...]
- Ada Det ser ut som alle faktisk er engasjert og prøver. Ikke nødvendigvis snakker, men faktisk følger med og kommer med ideer her og der.
- Britt Jeg er enig.

Hva fremmer og hva
hemmer god psykisk helse?

Små grupper.
Lærer som er engasjert

En voksen å
snakke
med.

En god venn. En
avsidesliggende
plass man kan
prate i fred.

Mye å plages med
eller tenke på.
Trenger noen å
snakke med.

Utrygghet. Tvang.

Ensomhet.
Forskjellig mål
eller fokus.

Konflikter.

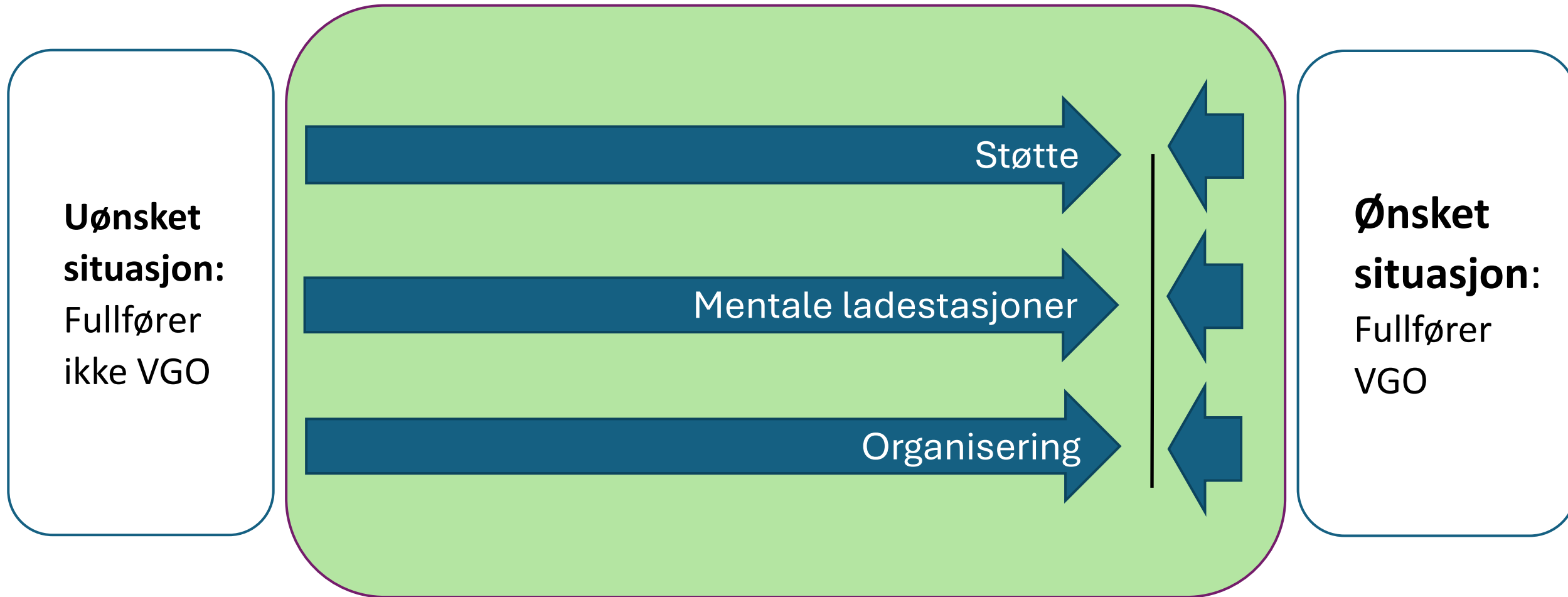

Baksnakking.
Ensomhet.

Ensomt.
Utrygt.

Kraftfeltsanalyse

Livsmestring (håndtere livet)

– skolens betydning

- Tilrettelegge for utvikling (Antonovsky, 2012)
 - Forståelighet – forutsigbarhet
 - Håndterbarhet - struktur
 - Mening – realistiske læringsmål, læringsglede
- Indre locus of control (Dalgard og Håheim, 1998)
 - Trygg på seg selv og sitt potensial
 - Oppleve håndterbarhet og mening
 - mestringsopplevelser

Ytre faktorer
påvirker indre
ressurser og
robusthet til å
takle påkjenninger

(Jakobsen & Olsen, 2023)

Jeg – Vi – Den Andre

Vi ber ikke om utskrifter
forklaringer, diagnoser, prosedyrer

Vi ber ikke engang om
overbevisninger

Vi ber om å bli sett av en annen

Vi ber om et ansikt

Stein Mehren, 1998